

De EDAH Museum Courant

Jaargang 3 Nummer 10 december 2014 Redactie: museumcourant@online.nl

Het EDAH MUSEUM en de JEUGD.....

December.....

een feestmaand met Sinterklaas, Kerstmis en Oud en

Nieuw! Maar ook opnieuw het einde van een jaar en op de drempel van een nieuw begin.

December is de maand waarin we enerzijds de balans opmaken en terugkijken naar het gebeuren van het gepasseerde jaar, dit vergelijken met de planning die we voor dat jaar hadden gemaakt en een nieuwe planning maken voor de komende 12 maanden.

We kijken met trots terug op het voorbije jaar!

Opnieuw is de collectie in volume en kwaliteit prachtig uitgebreid, het familiegevoel onder onze 38 vrijwillige medewerkers is fors toegenomen en er werd veel werk verzet, we waren trots en dankbaar voor de ontvangst van onze "EDAH Museum Courant", we kenden geen financiële zorgen, we kregen meer leden in onze groep "Vrienden van het Museum", de jeugdprogramma's werden uitgebreid met een klassikaal programma voor groep 7/8 van de basisschool en een programma voor het middelbaar onderwijs, de reactie van de bezoekers bleef ongekend enthousiast en dankbaar en het bezoekersaantal nam flink toe.

Onze wervende activiteiten waren zo succesvol dat we het aflopende jaar +/- 8000 bezoekers welkom mochten heten en daarvan waren er ook veel uit het westen en noorden van ons land, maar ook uit België.

De unanieme tevredenheid en het enthousiasme van al onze bezoekers betekende een verdiende beloning voor de inspanning van onze vrijwillige medewerkers.

Alle uitgevoerde onderdelen staan weer op de planning voor het nieuwe jaar en we hopen hiermee – tot grote tevredenheid van alle betrokkenen – weer 1000 bezoekers meer te mogen ontvangen om daarmee ons streven van 10.000 bezoekers per jaar zo snel mogelijk te gaan realiseren. Een grote wens voor het nieuwe jaar is opnieuw een goede gezondheid en tevredenheid voor alle medewerkers en hetzelfde enthousiasme, zoals getoond in het voorbije jaar. Rest ons de grote wens op een nieuwe passende huisvesting. Onze huidige m2 zijn bezet, we zitten vol, ondanks gewenste uitbreiding. Onze bereikbaarheid is te matig en we liggen te ver weggestopt. Let wel, we waren en zijn zeer gelukkig met onze huidige huisvesting, maar de groei in kwaliteit, volume en vooral het bezoekersaantal vraagt een betere huisvesting. Daarvoor zullen we ons in het nieuwe jaar opnieuw extra inzetten.

Tot slot wens ik U een fijne decembermaand, een goed Sinterklaasfeest, fijne Kerstdagen en een gezond en gezegend Nieuw jaar. Ook dan: Welkom in het Edah Museum.

Thieu de Wit
voorzitter

www.edahmuseum.nl

Oostende 167 | Helmond | (tussen Julianabrug en tankstation) | Tel. 06-41191491 | Email: info@edahmuseum.nl

KRUIDEN EN SPECERIJEN

Door Jack Michiels

In het EDAH Museum treft u een presentatie aan van specerijen, kruiden en andere doorgaans smaak ondersteunende ingrediënten. Jac Michiels geeft een inzicht in de veel gebruikte kruiden (een vervolg).

Steranijs

Vruchten van een boom of struik, die gebruikt worden als specerij, vooral vanwege de sterke anijsgeur en anijssmaak.

Zwarte mout / Hop

Ingrediënten die gebruikt worden bij de bereiding van bier. Zwarte mout vooral om donkerbruine of zwarte Stout van te maken (Populair in Engeland, Ierland en Schotland). Door hop aan bier toe te voegen, ontstaat de typische bittere nasmaak van bier.

Boekweit

Dit zijn de zaden van een plant, welke als ze rijp zijn, worden fijngemalen. Ze bevatten veel gluten en worden vaak toegevoegd aan meel voor bijv. pannenkoeken en bollenbrij.

Aardappelsago

Aardappelsago of aardappelzetmeel wordt gewonnen uit aardappelen. Wordt vooral gebruikt om soepen en sausen te binden. In de industrie vooral bij de productie van noedels, borrelnootjes, chips, bakkersroom enz. In technische toepassingen als: behanglijm of stijfsl. Sago wordt ook gewonnen door het merg van palmen en palmvarens uit de stam te persen. Het bevat geen vetten of eiwitten. Het vormt het basisvoedsel op de Molukken en Nieuw-Guinea.

12 Soldaten bonen

De naam van deze bijna niet meer voorkomende bonensoort is ontstaan omdat ze vooral in de 19e en eerste helft van de 20e eeuw regelmatig deel uit maakten van het voedsel van de soldaten. Hier komt ook de uitdrukking vandaan: Rats, Kuch en Bonen, dat is het soldaten diner. Rats (stampot of ratjetoe van enkele dagen oud) Kuch (oud brood) Bonen (de zgn. soldaten bonen).

VRIJWILLIGER ZIJN VOOR HET EDAH-MUSEUM, ZOU DAT LEUK ZIJN?

Al weer enige jaren ben ik met veel plezier vrijwilliger in het Edah-museum. Wat mij daar van het begin af aan opviel, was dat vrijwillig bij het museum ook echt vrijwillig is. Na de eerste afspraak met een fijne ontvangst door Tonny, kreeg ik de vrijheid zelf uit te zoeken wat ik wilde gaan doen. Er was tot mijn grote verbazing niemand die mij vertelde wat ik moest gaan doen. Dat is dus echt vrijwillig werk. Het terugzien van collega's uit de tijd van mijn eigen Edah-tijd was heel fijn en iedereen deed ook moeite mij van informatie te voorzien, uitleg te geven indien nodig en zich zodanig op te stellen, dat ik me zeer welkom voelde. De rondleiding stond op papier en ik ben dus begonnen met de papieren in mijn hand de rondleiding te lopen en te lezen. Komende van kantoorwerk had ik zelf de indruk dat ik niets van winkels wist en dat moeilijk zou vinden. Niets is minder waar! Ik ging eens meelopen met een aantal verschillende rondleiders, zocht in mijn geheugen naar anekdotes die het vertellen waard waren en kreeg zo een rondleidingstekst bij elkaar. Al gauw bleek dat ik best een verhaal aan een groep durfde te vertellen. Eventuele vragen die ik niet zelf kon beantwoorden, legde ik voor aan de collega-rondleiders of aan

Joop Uyen en de antwoorden kregen de mensen dan tijdens hun kopje koffie. Van het begin af aan heb ik veel geleerd en ik hoor nog steeds nieuwe dingen, vooral als er weer wat veranderd/aangepast wordt in het museum. Er zijn natuurlijk ook andere zaken die moeten gebeuren in het museum en door de fijne sfeer ging ik vanzelf mijn werkzaamheden uitbreiden met allerlei zaken die in een museum nu eenmaal moeten gebeuren.

Waarom ik dit schrijf? Misschien denk u er wel eens aan of dit vrijwilligerswerk iets voor u is en besluit u na lezing van dit verhaal om het toch eens te gaan proberen. Ik kan het u werkelijk aanbevelen. Een fijne groep mensen om je heen, iedere keer nieuwe mensen die het museum komen bewonderen, waardoor u dus omgaat met allerlei mensen. Werkelijk een hele dankbare en fijne manier om mee bezig te zijn. Als u dus besluit om vrijwilliger te worden bij het Edah-museum: u bent van harte welkom!

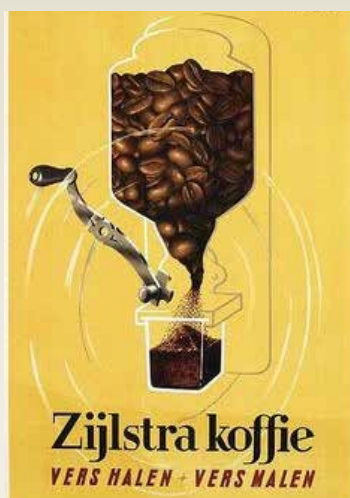
www.edahmuseum.nl

Oostende 167 | Helmond | (tussen Julianabrug en tankstation) | Tel. 06-41191491 | Email: info@edahmuseum.nl

Dreiging van het grootwinkelbedrijf

Een doorn in het oog van de traditionele kruidenier was de opkomst van het grootwinkelbedrijf, ook wel filiaalbedrijf genoemd. In de eerste 20 jaar van de 20e eeuw breidden zelfstandige ondernemers vanuit verschillende achtergronden hun aantal winkels fors uit.

De namen De Gruyter, Zijlstra, Vana, Van Amerongen, Simon de Wit, Albert Heijn en Edah stammen uit die tijd en klinken nu nog bekend in de oren. De laatste twee ondernemingen zijn voortgekomen uit zelfstandige kruideniersbedrijven. Simon de Wit had een zuivelachtergrond, terwijl het geslacht De Gruyter in zijn hart altijd een fabrikant is gebleven. Ook andere fabrikanten, Van den Berg, Verkade en Jamin bijvoorbeeld, zetten eigen filialen op of namen winkels over.

Al rond het begin van de Eerste Wereldoorlog gold De Gruyter als dé grote concurrent van Albert Heijn. Van Amerongen had toen echter het grootste aantal filialen, waarvan de meeste in Amsterdam, met Albert Heijn op de tweede plaats. Wel zat De Gruyter Albert Heijn vrij dicht op de hielen. Beide grootgrutters mikten op een welgesteld publiek en daarom lag de verkoop in beider filialen de nadruk ook meer op koffie dan op thee. Rond 1920 was De Gruyter Albert Heijn overigens flink voorbijgestreefd.

In 1924 werd een comité gevormd dat de belangen van het grootwinkelbedrijf in de levensmiddelenbranche behartigde. Uit dit comité ontwikkelde zich de Vereniging van Grootwinkelbedrijven in Levensmiddelen (VGL), die nu deel uitmaakt van het Centraal Bureau Levensmiddelenhandel (CBL).

In de volgende aflevering de Stichters van EDAH

Groenteveiling in Nederland./ museum Broekerveiling.

Door Hans Weel vrijwilliger EDAH Museum

In de kop van Noord-Holland ligt het gebied dat ook bekend staat als West-Friesland. Een gebied dat al sinds vroegere tijden bekend is als de groenteschuur voor Nederland. Tuinbouw is er in die streken immers al zeer lang. Eerst op de hogere gronden in Sint Pancras en Broek op Langendijk. Het begint daar in de 11e eeuw naast de veehouderij. Door de betere waterbeheersing is de tuinbouw hier later niet meer weg te denken en vormt het de grootste bron van inkomsten in het Geesterambacht,

We maken een sprong naar de 19e eeuw. We zien een typerend landschap van kleine plakken grond te midden van heel veel water. De tuinders verbouwden hun groenten op stukken grond en moesten deze met de schuit (kloet) handmatig van het land halen. Veelal verkochten de tuinders zelf hun groenten aan de handelaars. Aan de onderhandelingen hierover was men veel tijd kwijt. Ook kwam het wel voor dat men hun waar mee gaf aan een schipper of pikkenier om de verkoop voor de tuinder te doen. Dit bespaarde tijd maar bracht het risico met zich mee dat men niet de gehele opbrengst ontving.

Hierin komt verandering op 29 juli 1887. De aanvoer van groenten is gering en de vraag is groot, met name naar bloemkool. De tuinder wil de hoogste prijs voor zijn waar en de handelaar probeert zo gunstig mogelijk in te kopen. Schipper Dirkmaat stelt tuinder Jongering voor de groenten te veilen. Veilen gebeurde al per

opbod bij Boelhuizen, maar in Bij veiling per opbod wordt ingezet op een lage prijs en gaat de waar naar de hoogste bieder. Veiling per afslag werkt omgekeerd. Een partij wordt op een veel te hoge prijs ingezet waarna de prijs steeds verder daalt. De dalende prijs wordt afgeroepen tot het moment dat een handelaar “mijn” roept (het zgn. afmijnen). De handelaar heeft de partij gekocht voor de prijs die het laatst is geroepen.

Tot 1903 gebeurde dit veilen mondeling. Het kwam natuurlijk voor dat twee handelaars het niet eens waren wie het eerst “mijn” had geroepen. De oplossing voor de onenigheid die dan ontstond werd in 1903 gebracht door het afmijntoestel (veilingklok). Door het drukken op een knop kon men afmijnen. Nu was het voor een ieder duidelijk wie de eerste was.

(Lees op de volgende pagina verder)

In eerste instantie gebeurde het veilen in de openlucht. In 1912 is een houten veilinggebouw gebouwd dat er op dit moment nog steeds staat, dit gebouw staat op palen. De tuinders konden met hun schuiten gevuld met waar door de afmijnhal varen. Ze voeren onder de historische veilingklok door. Vanaf 1922 werden voor de tuinders

lighallen gebouwd zodat zij beschermd lagen tegen de weersinvloeden.

Door de inpoldering en moderne vervoerstechnieken is de Broekerveiling als laatste doorvaarveiling gesloten in 1973. Het was simpelweg niet meer rendabel. Eens was de Broekerveiling de grootste doorvaarveiling ter wereld, nu viel het doek. Op dit moment is de Broekerveiling te bezoeken als museum. In dit museum zie je de dagelijkse gang van zaken op de veiling terug en maak je net als in ons museum een reis door de tijd. Je kan een veiling meemaken en een rondvaart door het laatste stukje van het rijk der duizend eilanden.

Ik heb het museum deze zomer weer eens samen met twee broers bezocht. Mijn roots liggen hier, mijn vader werd hier in 1906 geboren en groeide er op. Het museum herbergt nog twee schuiten van het tuindersbedrijf van mijn ooms, waar ik als kind nog op gevaren heb. Maar voor een ieder kan ik dit museum aanbevelen. Je brengt er een kleine 4 uur heel plezierig door.

Zwarte Piet is de hulp van Sinterklaas. Tekst AWe

Hij is het die tijdens het sinterklaasfeest in december cadeautjes en snoepgoed brengt. Daar speelde de winkelier graag op in. Het strooien van pepernoten en strooigoed is zijn specialiteit geworden. Oorspronkelijk had Sinterklaas geen helper. In 1850 introduceerde de onderwijzer Jan Schenkman in zijn leesboekje Sint Nicolaas en zijn Knecht drie nieuwe zaken, die zijn blijven hangen in de Sinterklaasfolklore: een gekleurde knecht voor Sinterklaas, de intocht en de stoomboot.

Gaandeweg de 20e eeuw bedacht men dat als één Zwarte Piet leuk is, meerdere Zwarte Pieten leuker zouden zijn. Zo waren bij de eerste officiële intocht van de Sint in Amsterdam in 1934 zes Zwarte Pieten aanwezig; zes Surinaamse matrozen van een schip dat in de haven lag. Na de Tweede Wereldoorlog organiseerden Canadese militairen in Nederland een Sinterklaasviering met een massa Zwarte Pieten. Sindsdien wordt Sinterklaas vergezeld door vele Pieten. Terwijl Sinterklaas altijd statig en gedis-tingeerd is, gedragen de Pieten zich als acrobaten en grappenmakers die vaak kwajongensstreken

(Lees op de volgende pagina verder)

uithalen. In de tweede helft van de 20ste eeuw heeft Piet zich ontwikkeld tot een ware kindervriend. De zak heeft Piet nog wel bij zich, hij stopt er geen kinderen in maar heeft er strooigoed in. Begin 21ste eeuw heeft elke Piet een eigen taak in de logistiek. Zo zijn er onder andere zeer algemene Inkooppieten, Inpakpieten, Magazijnpieten en

Transportpieten. Daarnaast kent men ook bijvoorbeeld de Hoofdpiet, de 'Huispiet' en de 'Paardenpiet'. Over de herkomst van Zwarte Piet zijn de meningen verdeeld. Feitelijke documenten zijn onbekend. Voor 1850 had de folkloristische Sinterklaas in Nederland en België voor zover bekend geen helper. Er circuleren voor die hel-

per van Sinterklaas diverse volkswetenschappelijke verklaringen. Van de bestaande theorieën is er niet één discriminerend van aard lezen we op wikipedia. In het Edah-Museum een unieke afbeelding van zwarte piet ter bevordering van de verkoop van snoepgoed. Piet zo zwart als roet...hij blijft.

De veiligheidslucifer uit de lichtstad

Swedish Match is een van de grootste fabrikanten van lucifers ter wereld. De veiligheidslucifer ontwikkelde zich in 1850 in Zweedse stad Uddevalla. In 1895 kwam het op de Nederlandse markt. De Amsterdamse importeur J.W. Attema & Co wilde in 1895 een beeldmerk uniek voor de Nederlandse markt en besloot de Nederlandse Zwaluw te koppelen aan het lucifermerk.

SÄKERHETS TÄNDSTICKOR Zweeds voor veiligheidslucifer is de opvolger van de strijklucifer die twee decennia eerder ontstond. De strijk- of wrijvingslucifer ontbrandt door de kop van de lucifer over een ruw voorwerp te strijken. Een beeld dat we kennen uit oude 'westerns' waarin stoere cowboys de lucifer ontsteken door deze over de

zool van de laars te halen. De moderne veiligheidslucifer ontvlamt alléén wanneer deze in contact komt met een oppervlak dat is gedrenkt in een speciaal preparaat, aangebracht op de zijkanten van het luciferdoosje. Door het stokje met paraffine te behandelen, blijft de lucifer stabiel branden en wordt nagloeien voorkomen.

Mennen & Keunen was de eerste grote luciferfabriek in Nederland opgericht door de bankier C. Mennen en zijn zwager E. Keunen. Ze startten in 1870 aan de Bergstraat te Eindhoven. Dit groeide uit tot N.V. Vereenigde Hollandsche Lucifersfabrieken (V.H.L.F.) Deze fabriek was de naamgever voor Eindhoven

lichtstad en niet, zoals menigeen meent, de gloeilampenfabriek opgericht in 1891. Vanaf die tijd voltrok zich in Nederland een concentra-

tieproces met tal van luciferfabrikanten dat eindigde in 1968 de laatste fusie van een fabriek uit Weert met VNFL. In 1980 sloot tenslotte de Eindhovense fabriek zelf zijn poorten.

Vanaf 1964 tot het einde bracht de Vereenigde Nederlandse Lucifer Fabrieken in Eindhoven de Molenc lucifers op de markt. Op de luciferdoosjes afbeeldingen van 350 Nederlandse windmolens. Deze serie is compleet terug te vinden in het museum. In het museum ook lucifermerken vanaf het prille begin (1870) waarop tal van namen zijn te herleiden van de gefuseerde fabrieken. Ook Dames uit Tilburg een van de grondleggers van EDAH had zo zijn eigen lucifermerk in 1903. Het luciferdoosje had de functie van naamsbekendheid vergroten. Iedereen had immers lucifers in zijn zak. Begin 20ste eeuw had men ze nodig voor het aansteken van de kaars of olielamp, niet voor het rokertje, dat kwam pas later. Niet iedereen kon zich toen een gloeilamp uit Eindhoven veroorloven wel het bekende doosje uit dezelfde stad.

Niet zomaar een trommeltje....

Door Hans Weel vrijwilliger EDAH Museum

Het is al weer enige tijd geleden dat een bezoeker van ons museum mij aansprak.

“Ik heb een trommeltje voor jullie, een oude van mijn oma. Ik vind, dat het hier thuis hoort”.

Ik kreeg adres en telefoonnummer en enkele dagen daarna belde ik haar om het af te komen halen. Ik was welkom. Het trommeltje stond klaar, maar er hoort een verhaal bij. Als kind had zij het gekregen van haar oma en ze had er altijd van alles in bewaard, zoals schoolspullen, potloden, pennen enz. Nu stond het al lange tijd boven op de kast. Ze heeft geen kinderen en ziet dus mettertijd het trommeltje in het niet verdwijnen.

We maken bijna wekelijks mee dat we met deze verhalen worden geconfronteerd. Maar vooral met uitspraken als: “Had ik dat maar geweten, dan had ik iets voor jullie gehad Nu is het weggegooid”.

Het trommeltje heeft zoals het ver-

dient een goede plaats in onze verzameling gekregen en niet vanwege het verhaal, maar ook omdat het zeer waarschijnlijk stamt uit de 19e eeuw. Het is handgemaakt. En Sinterklaas en Zwarte Piet verpakten er hun heerlijke speculaas in!

De Firma R.J de Kroes maakte zoet gebak vanaf ca 1800. De Firma J.J. de Kroes, een broer, bestaat vanaf 1849 en maakte, en doet dat nog steeds, zoute bollen en ander zout gebak om zijn broer niet te beconcurreren. De trommeltjes van J.J. zijn ook in ons museum te bekijken(zie foto). De families zijn er overigens niet meer bij betrokken.

Opgetekend in het gastenboek

- Nu we dit allemaal gezien hebben, weten we dat we oud worden.
- Geweldig museum, heel herkenbaar. Fam. Zijderveld uit Barrière BC Canada.
- Geweldig genoten, ga zo door lieve vrijwilligers. Wim en Marja van Dusschoten uit Haarlem.
- Erg leuk om dit alles weer te bekijken!! Romantiek!! Groep Kuijpers uit Helmond.
- Super dat jullie dit stukje geschiedenis op deze manier levend houden. Ingrid Somers.
- Het was geweldig. Veel vriendelijk “personeel” was ook aangenaam.

www.edahmuseum.nl

Oostende 167 | Helmond | (tussen Julianabrug en tankstation) | Tel. 06-41191491 | Email: info@edahmuseum.nl